

VARNA'DA ALMAN OKULLARI VE FAALİYETLERİ: TARİHİ VE ETKİLERİ¹

German Schools in Varna and Their Activities: History and Impacts

Mehmet Önder DURAN²

Öz

Balkanların önemli bir ticaret ve liman merkezi olan Varna'da (Odessus) faaliyet gösteren Alman okulları, bölgenin ticari önemine paralel olarak Almanya'nın kültür politikası çabalarının bir yansımasıdır. Varna ve Bulgaristan'daki bu okullar, 1878 Berlin Kongresinden sonra Bulgaristan Prensiği'nin inşası döneminde Alman etkisinin arttığı bir süreçte gelişmiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki etkisini kaybetmeye başlamasıyla birlikte Almanya, Balkan coğrafyasında söz sahibi olma amacıyla kültür politikalarını şekillendirmiştir. Varna'nın tarihi ticaret merkezi olması ve stratejik konumu, Almanya'nın bölgede okullar aracılığıyla kültürel etkileşim çabalarını artırmıştır. Alman okulları, özellikle Varna, Sofya, Filibe ve Rusçuk gibi şehirlerde faaliyet göstermiştir. Bu okulların açılmasındaki temel amaç, Alman kültürünün ve dilinin Bulgaristan'da etkili olmasını sağlamaktır. Almanya'nın Balkanlar'daki ticari çıkarları ve kültürel etkisi, okullar aracılığıyla yayılmıştır. Özellikle XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Almanya'nın Bulgaristan'daki etkisi artmış, kültür politikası kapsamında okulların faaliyetleri genişlemiştir. Varna Alman okulu, sadece eğitim kurumu olarak değil, aynı zamanda kültürel merkez olarak faaliyet göstermiş ve öğrencilere Alman kültürünü tanıtmaya çalışmıştır. Okul, öğrencilere Almanca öğretmenin yanı sıra kültürel etkinliklere de ev sahipliği yaparak bölgedeki Alman etkisini artırmaya yardımcı olmuştur. Okulların finansmanı ve faaliyetleri Almanya'nın içindeki bulunduğu siyasi durumdan etkilenmiş ve zorluklar yaşamıştır. Varna'da Alman okullarının varlığı, Türkiye'ye yakın olması ve Karadeniz'e bağlantısı nedeniyle stratejik öneme sahiptir. Okullar, sadece eğitim alanında değil, aynı zamanda kültürel diplomasi aracılığıyla bölgede Alman etkisinin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Alman okullarının bölgedeki kültürel ve ticari etkinlikleriyle önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Bu çalışmada, Alman Dışişleri Bakanlığı Politik Arşivinden elde edilen belgeler ışığında 1918'de Varna Alman Okulunun temellerinin atılması, finansman sorunları ve öğrenci profili ve okulun faaliyetleri tahlil edilerek incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Varna, Okul, Bulgaristan, Almanya

Abstract

The German schools operating in Varna (Odessus), an important trade and port center in the Balkans, are a reflection of Germany's cultural policy efforts parallel to the region's commercial significance. These schools in Varna and Bulgaria developed during a period when German influence increased after the construction of the Principality of Bulgaria following the 1878 Berlin Congress. As the Ottoman Empire began to lose its influence in the region, Germany shaped its cultural policies with the aim of becoming influential in the Balkan geography. Varna's historical status as a trade center and its strategic location increased Germany's efforts for cultural interaction through schools. German schools operated particularly in cities like Varna, Sofia, Plovdiv, and Ruse. The main purpose of opening these schools was to ensure the effectiveness of German culture and language in Bulgaria. Germany's commercial interests and cultural influence in the Balkans were pursued through schools. Especially from the late 19th century onwards, Germany's influence in Bulgaria increased, and the activities of schools expanded within the scope of cultural policy. The Varna German school not only functioned as an educational institution but also served as a cultural center, aiming to introduce German culture to students. The school, hosting not only German language teachers but also cultural events, helped to enhance German influence in the region. The financing and activities of the schools were affected by Germany's internal political situation, leading to challenges. The presence of German schools in Varna is of strategic importance due to its proximity to Turkey and its connection to the Black Sea. These schools contributed to strengthening German influence in the region not only in the field of education but also through cultural diplomacy. It is observed that German schools played a significant role in the cultural and commercial activities in the region. This study analyzes the foundation of the Varna German School in 1918, financial issues, student profiles, and school activities based on documents obtained from the German Foreign Ministry Political Archive.

Keywords: Varna, School, Bulgaria, Germany

¹ Çalışma kaynaklarının temini konusunda yardımcı olan ve makalenin oluşturulmasına yönelik tavsiyelerde bulunan Dr. Mehmet Yılmazata'ya minnettarım.

² Dr. Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, 0000-00002-9959-6427, onder.duran@usak.edu.tr

GİRİŞ

Bu çalışmada, Balkanların önemli bir ticaret merkezi olan Varna'da Alman okullarının faaliyetleri değerlendirilecektir. Varna limanının giderek artan önemine binaen Almanların bölgede etkin olma gayretleri ele alınacaktır. Bu bağlamda Bulgaristan Prensiğinin inşa edilmiş olması önemli mihenk taşlarından biridir. Almanya'nın Bulgaristan'daki etkisi üzerine genellikle Bulgar ve Alman araştırmacılar monografiler kaleme almışlardır. Osmanlı Devleti'nin bölgede etkin olduğu yıllardan itibaren Alman hükümeti, Rusya ve İngiltere'nin yanında Balkan coğrafyasında söz sahibi olmak istemiştir. Bu bağlamda kültür politikasının şekillendirecek çalışmalar yürütmüştür.

Varna (Odessus), konumu dolayısıyla antik çağlardan bu yana önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Roma İmparatorluğu'nda önemli bir ticaret merkezi olan Varna, zamanla Karadeniz'e açılan bir stratejik noktaya dönüşmüştür. Karadeniz'deki mühim noktalardan birisine hâline gelmesi ticaretteki konumundan dolayı giderek artmıştır. Varna, Osmanlı Devleti'ne 1391 yılında bağlanmıştır (Hacısalihoğlu, 2011, 98). Osmanlı idaresinde bir Balkan şehri kisvesine bürünen Varna, iktisadî açıdan önemini korumuştur. Varna limanı stratejik konumu nedeniyle Karadeniz ticaretinde belirleyici bir kent olmuştur (Koyuncu Kaya, 2015, 410).

1783'te Kırım'ı işgalinden sonra Rusya da Karadeniz ticaretindeki yerini almıştır. Bölgedeki ticari hareketlilikte önemli merkezlerden birisi olan İstanbul, Sivastopol, Odesa, Batum ve Soçi gibi merkezlerin yanı sıra Varna da Balkan coğrafyasında kritik mevkiilerden birisi olarak görülmüştür. Bunu bölgesel savaşlardaki rolünden anlamak mümkündür (Keleş, 2016, 773-797). Balkan coğrafyasında etkili olmak isteyen Rusya, bölgedeki siyasi çalışmalarına hız vermiştir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru siyasi birliğini tamamlayan Almanya da siyasi ilişkilerinde kültürel bir araç haline getirmiş olduğu Alman okullarının bir örneğini Bulgaristan'ın önemli bir merkezi olan Varna'da kurmuştur.

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın başlarından itibaren Balkanlardaki etkisini giderek gözle görülür bir şekilde kaybetmeye başlamıştır. Balkan coğrafyasında siyasi, sosyal ve ekonomik kurumlarda söz sahibi olmak isteyen Rusya'nın yanı sıra Almanya da bölgedeki etkisini artırmak amacıyla sayısız girişimde bulunmuştur. 1838'de imzalanan Balta Limanı Anlaşmasının getirdiği ayrıcalıkları Batılı devletler kullanma gayretinde olmuşlardır. Demiryolu yapımına öncelik veren Almanya, Osmanlı Devleti'nin etkinliğinin bulunduğu topraklarda söz sahibi olma amacı gütmüştür. (Ortaylı, 2014, s. 64)

Balkan coğrafyasında konumu itibarıyla önemli bir yer işgal eden Bulgaristan, Batılı devletlerin bölge halkı üzerinde nüfuz kurma girişimleri sırasında önem kazanmıştır. 1828-29 Osmanlı-Rus, Kırım Savaşı (1853-56) ve Rus-Türk Savaşı (1877-78) savaşlarından sonra Bulgar nüfusun sayısı giderek artmıştır. (Kotzageeorgi, 1991, 217) Varna'da 1872'de 1300 Rum, 200 Bulgar, 200 Ermeni, 100 Katolik, 10 Protestan, 800 ya da 1000 civarında Müslüman-Yahudi hanenin bulunduğu, dönemi inceleyen eserlerde kaydedilmiştir. Osmanlı Devleti'nin nüfus kayıtlarına göre ise aynı tarihlerde bu sayının 13 bin kişi civarında olduğu anlaşılmaktadır. Bulgaristan Prensiğinin inşasını müteakip nüfusun 25 bin civarında olduğu tespit edilmiştir (Hacısalihoğlu, 2011, s. 100).

Bölgedeki Bulgar nüfusun öneminin farkına varan Almanya, Bulgaristan'da etkili olma çabalarını artmıştır. Asıl dikkat edilmesi gereken husus, 1871'de siyasi birliğini tamamlayan Almanya'nın gelişen ekonomisinin dünya pazarına olan ihtiyacını karşılamak adına Balkan coğrafyasını önemli bir saha olarak görmesidir. Ticari çıkarların kalıcı bir hale getirilmesi için kültürel nüfuzun önemine vurgu yapan Almanlar, okullar vasıtasıyla bölgede etkili olmanın yollarını aramışlardır (Hans, 1979, s. 32). Almanların kültür politikası, Güney Amerika'dan Uzak Doğu'ya uzanacak şekilde geniş bir yelpazede yayılmıştır. 1906'dan itibaren dünyanın çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren Alman öğretmenlerin sayısı 700'e ulaşmıştır. Alman okullarının bulunduğu şehirler arasında Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yer alan şehirler de bulunmaktadır (Werner, 1988, s. 32). Kültür politikasının önemli bir aracı olarak okullaşma faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Bu amaçla 1878'de 75.000 bin Mark bütçe, 1913'e geldiği zaman 1,1 milyon Markı aşmıştır. Okul sayısı ise 1914 yılında 900'ü geçmiştir (PA-AA, R 62578).

YÖNTEM

Almanların Varna şehrine gelişi ve bölgede yerleşimi, Orta çağa kadar uzanan geniş bir tarihî aralığı kapsamaktadır. Bizans İmparatorluğu ile ticari ilişkiler yürüten Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu coğrafyasından gelen Alman tüccarlar, Varna şehrini de ziyaret etmiştir. Öte yandan, Haçlı seferlerinin askeri destekçisi olmaya gönüllü Alman askerleri de Varna'ya uğrayan ilk Haçlı ordusu içerisinde yer almıştır. Bulgaristan Almanlığı kavramının (Bulgariendeutsche) gelişmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Bu bağlamda yapmış olduğumuz çalışmada, Almanya Dış Politika arşivinde yer alan belgeler tahlil edilerek, Almanlık kurumunun yurtdışında geliştirilmesi ve Almanya'nın Varna şehri özelinde Bulgaristan'daki faaliyetleri incelenmiştir.

Kırım Savaşından sonra İngiltere, Rusya ve Fransa, Varna limanının giderek artan ticaret hacmini dikkate alarak bölge ile ilgili taleplerini Osmanlı Devleti'ne iletilmişlerdir. Bu bağlamda dile getirilen demiryolu projeleri başta olmak üzere Varna'nın sosyo-ekonomik çehresini değiştirecek adımlar planlanmıştır. Rusçuk-Varna arasında kurulması planlanan

demiryolu projesi de İngiltere'nin bölgede atmaya çalıştığı adımlardan birisidir. Bu minvalde kurulan şirketin çalışmaları, bölgede etkisini zamanla göstermiştir.³

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra Bulgaristan Prenslığı özerklik kazanmış, 1878 Berlin Kongresi kararları gereğince Prenslık statüsünde yönetilmesine izin verilmiştir. Bu fiilî durum, 5 Ekim 1908'de yayımlanacak olan Bulgaristan Bağımsızlık Bildirgesine kadar devam etmiştir. Birinci Aleksandr, Ferdinand ve Boris, Saksonya-Coburg ve Gotha düküğü/ Herzogtum Sachsen-Coburg und Cotha ile akrabalık bağları olduğunu iddia etmiştir. Friedrich Grünager ve Viktor Rumpelmayer'in, Bulgaristan coğrafyasındaki kültürel gelişmelere olan etkileri açısından oldukça önemli katkıları olmuştur. (PA-AA, R 62578)

1878'den 1908'e uzanan süreçte Bulgaristan Prenslığı, Bulgar kimliğinin inşası yolunda çalışmalar yürütmüştür. Avrupa kültürüyle benzerliğin tespiti amacıyla gerekli çalışmaların ivedilikle başlatılması yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Almanya'nın bölgede etkin olmak ve Türk-Osmanlı etkisinin bölgede silinmesi yönünde çalışmalara katkı sağlamak istemesi Almanya ile ikili ilişkilerde anlaşmalar yapılmasını sağlamıştır. Bulgaristan Prenslığının inşa edilmesinden sonra Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte bu yakınlaşma artarak devam etmiştir.

XX. yüzyılın başından itibaren Bulgaristan'da eğitim ve kültür alanında Almanya'nın etkisi hissedilir derecede artmıştır. Sofya, Rusçuk, Filibe ve Varna'da Protestan Cemaati kurma çalışmaları hız kazanmıştır. Bu bağlamda bölgedeki Alman nüfusun ihtiyaçlarının giderilmesi adına okulların kurulması planlanmıştır. Sofya'da Alman okullarının temelleri 1882'e kadar uzanmaktadır. Alexander von Battenberg döneminde Bulgaristan'ın başkentinde okulun temelleri atılmıştır. 1887'e gelindiğinde ise Sofya'da Protestan cemaatin kurulmasını müteakip kilise, söz konusu cemaatinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kültürel faaliyetlerde bulunmuştur. (PA-AA, R 62578)

1894'te Sofya Alman okulunun öğrenci sayısı 100'ü bulmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte ise okulun faaliyetleri hissedilir derecede artmıştır. Sofya'daki Alman okulunda Türk talebe sayısı da diğer öğrencilere oranla dördüncü sırada yer almıştır. Bulgar talebelerden sonra Almanlar ve Avusturyalılar ise diğer çoğunluğu oluşturmaktadır. 1917'e kadar kayıtları tutulan öğrenci sayılarında Türkler yerini koruyarak artmıştır (Slavtcheva, Raiber, 2006, 25).

Bulgaristan başkenti Sofya başta olmak üzere bölgedeki diğer şehirlerde de Alman ticaret kurumları faaliyet göstermiştir. Faaliyet sahalarını geliştirdikleri şehirlerden birisi de Filibe'dir. Burada 1870'lerde şehirde Alman, İsviçreli ve Avusturyalı nüfus bölgede demiryolu inşasıyla iştiğal etmekteydi. Almanların Rusçuk'ta da okulları vardı. Kilise cemaatinin en çok olduğu şehirlerden birisi olan Rusçuk'ta 1883'te bir özel Alman okulu, Anna Winter adındaki girişimci tarafından kurulmuştur. (Slavtcheva, Raiber, 2006, 46). Filibe şehri de Almanların kültürel ve sosyal faaliyetlere önem vererek okul açtığı yerlerden biriydi.

1895 yılında Yurtdışında Almanlığı Koruma Amaçlı Genel Alman Okulu Birliği (Allgemeiner Deutscher Schulverein zur Erhaltung des Deutschtums im Auslande), Bulgaristan özelinde, Balkan coğrafyasında yapılacak olan çalışmaların bütçelerinin tespitine yönelik çalışmalar yürütmüştür (Karl Bell, 1930, 117).

BULGULAR

Alman okullarının bölgede faaliyet göstermesi özellikle II. Wilhelm hükümdarlığı sırasında giderek artmış ve Balkan coğrafyasına yönelik çalışmalara öncelik verilmiştir. Bulgaristan'ın çeşitli şehirlerinde olduğu gibi Varna'da da Alman okulları faaliyetlerini sürdürmüştür. Bulgaristan'da Alman kültürünün ve dilinin etkisinin artması yolunda çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Varna'da Alman okulunun kurulması fikri, bölgede Denizcilik Akademisi'nde görev yapan iki öğretmenden tarafından ortaya atılmıştır. Bu öğretmenler, Alman diline olan ilginin giderek arttığına dair tespitlerde bulunmuşlardır. Alman diline yönelik ilgi, Birinci Dünya Savaşında müttefik olan Almanya ve Bulgaristan arasında savaşın gidişatına da bağlı olarak görece geç bir dönemde ortaya çıkmıştır.

Öte yandan Almanca eğitimi verecek yeterli öğretmenin bulunmadığına dair Alman makamlarına gönderilen resmi yazıda, Bulgaristan'da öğretilen yabancı diller arasında Fransızcanın açık ara önde olmasının rahatsız edici olduğu vurgulanmıştır. Üniversitedeki boş zamanlarında Almanca eğitimi veren Denizcilik Akademisi mensubu iki Almanın dilekçesinde, Almanca'ya yönelik ilginin yüksek olduğuna dikkat çekilmiştir. (PA-AA R 63136) Alman kültürünün ve dilinin diğer devletler gibi etkili olabilmesi için bir liman şehri de olan Varna'da kültürel çalışmaların ivedilikle başlatılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Fransızcaya ek olarak Almancaya da gereken önemin verilmesi adına çalışmalar yürütülmüştür.

Bu bağlamda eksikliklerin giderilmesi maksadıyla Sofya Alman Okulu, Varna'da okul açılması için harekete geçmiştir. 17 Haziran 1918'de Bakardschiyev önderliğinde Varna Alman Okulu'nun temelleri atılmıştır. 33 Bulgar, 15 Alman, İsveç ve

³ Rusjuk and Varna Railway Company.

Avusturyalı üyelerden oluşan okul derneğindeki okul müfredatı, öğretmen ve kitapların temini gibi konularda çalışmaların tamamlanmasına dair toplantılar tertip edilerek kararlar alınmıştır (PA-AA R 63136).

Alman okullarının amaçları, eğitim programları, ders içerikleri ve öğretmen kadroları için bütçe belirlenerek kaynak aramasına gidilmiştir. Alman bankalarından kredi alınması için yapılması gereken görüşmeler sonuçlandırılmış; Varna'da inşa edilmesi planlanan eğitim kurumunun hızla faaliyete geçmesi için çaba gösterilmiştir. Varna'da kurulacak okulda ilk aşamada kreş, ilkököl ve Almanca hazırlık kursları açılması düşünülmüştür. Elbette lise açılması önemli bir aşama olarak görülse de sonuç alınabilmesi ancak 1918'de mümkün olabilmıştır (PA-AA, R 62578).

Varna'da Alman okul derneğinin kuruluşunda 7.300 leva dernek üyelerinden 3.00 Mark ise Alman banka kredileri kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Öte yandan dernek faaliyetlerin etkin bir şekilde başlatılması için gereken paranın ise 25.000 Mark olduğunu bildiren bir dilekçe ile Dış İşleri (Auswärtiges Amt) Bakanlığı'na başvurulmuştur. (PA-AA, R 62578)

Alman Okullarının Varna toplumu üzerindeki etkilerinin artırılmasının gerektiğine temas edilerek hızla harekete geçilmesi istenmiştir. Ekonomik sorunlar nedeniyle beklenen desteğin kabul edilmesinde aksamalar meydana gelse de 1918 Ağustos'unda 20.000 Mark onaylanmıştır. 15.000 Mark yardım ile ilk etapta okulun acil ihtiyaçlarının tedariki yoluna gidilmesi gerektiği cevabı verilmiştir. Ancak Varna'daki Alman okulunun faaliyetleri, dernek üyelerinden bazılarının muhalefeti nedeniyle aksamıştır. Sofya Bulgaristan Eğitim Bakanlığı müfettişi, Varna'daki Alman okulunun açılışını 30 Ağustos 1918'de onaylamıştır (PA-AA, R 62578). Akabinde anaokulu, ilkököl ve hazırlık sınıfının faaliyetleri başlatılmıştır. 1918-1919 eğitim öğretim yılında Varna Alman okulu resmi olarak aldığı öğrencilerle çalışmalarını sürdürmüştür.

Tablo. 1- 1918 yılında Varna Alman Okulunda Öğrenci Sayısı⁴

Milliyeti	Anaokul	Hazırlık sınıfı	1. Sınıf	2. Sınıf	Özel Sınıf	Toplam
Bulgar	25	29	17	7	14	92
Alman	2	-	-	-	-	2
Avusturyalı	-	-	-	-	4	4
İsviçreli	1	-	-	2	2	5
Türk	2	1	3	-	2	8
Rus	-	-	1	-	-	1
Toplam	30	30	21	9	22	109

Varna Alman Okulu, şehirdeki eğitim faaliyetlerini 1926-27 eğitim-öğretim yılına kadar aksatmaksızın devam ettirebilmiştir. Kültür politikasının yeniden şekillenmesi için gereken desteğin sağlanmasına yönelik adımlar atılmıştır. Benzer politikalar Birinci Dünya Savaşından sonra da Alman bürokratların gündeminde sürekli yer almıştır (Schmidt, 1956, 252).

Bu bağlamda Weimar Cumhuriyeti yetkilileri de 1925 yılından itibaren Bulgaristan'daki Alman okullarına yönelik çalışmalar yapmışlardır. Sofya, Filibe, Rusçuk şehirlerinde Alman kurumlarına ve kültürüne yönelik çalışmalara öncelik verilmesinin nedeni ise coğrafi, ticari ve politik önemleridir. Burgaz ve Varna'nın ise liman şehirleri olması hasebiyle ticaretteki yeri oldukça önemlidir. Öte yandan Varna'da 1918 yılında Alman-Bulgar Derneği kurulmuştur. Dernek başkanlığını iki Bulgar iki Alman beraber yürütmüştür. Derneğe 96 kişi ise üye olarak kaydedilmiştir (PA-AA R 62578).

Almanların ticari faaliyetlerinin yanı sıra kültürel alanlarda da söz sahibi olmak adına dernek faaliyetlerine başladığı söylenebilir. Alman bürokratlar, Fransız ve Amerikan eğitim kurumlarının etkisine dikkat çekerek Alman okullarının faaliyetlerinin desteklenmesi gerektiği yönünde fikirlerini beyan etmişlerdir. (PA-AA R 62578). Konsolos Dr. Kalisch, okul çalışmalarının başlaması adına 8 Haziran 1926'da Alman ve Bulgarlardan oluşan 17 kişilik bir çalışma grubu ile dernek çalışmalarına başlamıştır. Okul müdürü olarak Sofya'da görev yapan Richard Wolf görevlendirilmiştir.

Varna'da tekrar faaliyete geçen okula ilk yılında 110 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Anaokulu ve ilkököl sınıfları ile Varna toplumuna hizmet etmeye başlamıştır. Bu sayı 1927-28 eğitim-öğretim yılında 118'e, 1928-1929 eğitim-öğretim yılında ise 139'a yükselmiştir. Varna'da öğrenci sayısının giderek artması ve okul etrafından şekillenen kültürel faaliyetlerden duyulan memnuniyet, Alman makamlarına rapor edilmiştir. 1931-1932 eğitim-öğretim yılında öğrenci sayısı 227'e yükselmiştir. Bu öğrencilerin 196'sı Bulgar idi. Varna Alman okulunda çoğunlukla Bulgar öğrenci eğitim alırken ikinci sırada

⁴ PA-AA R62578.

yer alan grup Türklendir. Ders programında yer alması gereken konuların Berlin Lisesi ile benzerlik göstermesi gerektiğinin altı çizilerek uyumlu olması hedeflenmiştir. (PA-AA R 62758, 10.09.1928)

Başta Varna olmak üzere Alman okullarının finansmanı okul faaliyetleri, okul ücretinden elde edilen gelirler, dernek üyelerinin katkılarının yanı sıra Alman bankalarından ya da şirketlerinden yapılan bağışlarla sağlanmıştır. Bağışların düzenlenmesi ve sürekliliği için Sofya Alman Büyükelçiliğinde bir komisyon kurularak, yapılan harcamaların kayıtları kontrol edilmiştir. Kurulan mali komisyon yıllık harcamaları kontrol ederek yapılması gerekenleri belirlemiştir. Okulun envanterinde bulunması gerekenler, öğretmen maaşları ve idari pozisyonlarda istihdam edilmesi gereken memurların ihtiyaçları söz konusu komisyonun kontrolünden geçmiştir (PA-AA R 62578).

Alman okullarının Bulgaristan'daki faaliyetleri, Almanya'nın içinde bulunduğu siyasi durumdan etkilenmiştir. Birinci Dünya Savaşının getirdiği bunalım ve sonrasında yaşananlar mali durumun dalgalanmasında başat rol oynamıştır. Alman sanayi ve finans şirketlerinin zor durumuna bir de Bulgaristan'da yaşanan devalüasyon ve enflasyon eklendiği zaman Alman okulları ücretlerinde artışa gitmekte zorluk yaşamıştır. Bulgaristan'daki okul derneklerinin üyelerinin ekonomik açıdan yetersiz oluşu da yaşanan sıkıntıları artırmıştır. Bulgaristan'daki Alman okullarının sayısının 5'e ulaşmış olması da bir diğer problemi ortaya çıkarmıştır (PA-AA R 62578).

II. Wilhelm döneminde başlayan kültür politikasında Alman okulları giderek artan bir şekilde önemli bir argümana dönüşerek Alman politikalarına uygun biçimde faaliyet göstermiştir. Bu anlamda Almanya'ya okul gezileri tertip edilmiştir. Tren yolculuğu vasıtasıyla Almanya'nın çeşitli şehirlerine Bulgaristan'dan getirilen öğrencilere, müze ve tiyatrolar gezdirilmiştir. Öğrenci gezi programları 14 gün olacak şekilde ayarlanmıştır. Öte yandan Dresden, Berlin, Köln, Frankfurt ve Münih şehirlerindeki tarihi ve turistik mekanlarda Bulgar öğrencilere kültürel propagandalar yapılmıştır. Ortak tarih ve kültür vurgusunun yapılmış olması, Osmanlı Devletinden kalan tarihi mirasın silinmesine dair örneklerden birisi olarak görülebilir (Koyuncu, 2006, s. 199-240).

SONUÇ VE TARTIŞMA

1878'de Bulgaristan Prensiği kurulduktan sonra, Almanya, bölgedeki beş yüz yıllık Türk egemenliğinin izlerini silmek ve diğer Batılı devletler gibi kültürel alanda etkili olmak amacıyla bölgede okullar kurmuştur. Avrupa'nın kültürel yaşamına bir an evvel bağlanabilmesi için Bulgar Prensiği ikili anlaşmalar vasıtasıyla Bulgar nüfusunun eğitim ihtiyacını karşılamak istemiştir. Fransa'dan sonra Bulgaristan'da en fazla eğitim kurumuna sahip devlet Almanya olup, ilk kurumları XIX. yüzyılın sonlarında Sofya, Filibe ve Rusçuk şehirlerinde faaliyete başlamıştır.

Varna şehrindeki faaliyetlere başlanması ise Birinci Dünya Savaşında geliştirilen ikili ilişkiler neticesinde mümkün olmuştur. Varna'da kurulan Alman okulu, Bulgar öğrencilerin çoğunlukta olduğu bir okul olarak göze çarpmaktadır. Kültür propagandasının aracı olarak çalışmalarını sürdüren Varna Alman Okulu, Bulgar-Alman Dostluk Derneğinin de katkılarıyla hareket etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik bunalım ve istikrarsızlığa rağmen Varna Alman Okulu, Almanya tarafından desteklenmiştir. Ticaret limanına sahip stratejik konumu nedeniyle Varna, Almanya'nın diğer Batılı devletlerle olan rekabetinin de bir merkezi olmuştur. Alman okulları, Almancanın öğretildiği bir merkez olmaları nedeniyle Almanya tarafından siyasi bir enstrüman olarak kabul edilebilir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta ise Osmanlı Devleti'nden kalan maddi mirasın yanı sıra kültürel mirasın silinerek Bulgaristan'ın Alman kültürüne yaklaşmasının bir aracı olarak okulların kullanılmasıdır. Öte yandan Alman-Bulgar ilişkilerinin yoğunlaşmasının hem ekonomik hem de siyasi avantajlar getirmesi umulmaktadır. Varna'da bulunan okul, kültürel bir merkez olması, Türkiye'ye yakınlığı ve dolayısıyla Karadeniz'e bağlantısı açısından önemli görülmüştür. Bu bağlamda Varna'daki okula mali desteğin yanı sıra personel desteği de Bulgaristan'ın diğer şehirlerinden sağlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Almanya dış politikada kültürel alanın eskisinden daha fazla merkeze alınmasını tercih ederek kurumsal bir şekilde Bulgaristan ve Varna'da etkili olmanın yollarını aramaya devam etmiştir. Siyasi ve kültürel nüfusun tesis edilmesinin bir aracı olarak görülen dilin (Almanca), Bulgaristan'ın farklı şehirlerinde bulunan Alman okulları vasıtasıyla yayılabileceği düşünülmüştür.

EXTENDED SUMMARY

GERMAN SCHOOLS IN VARNA AND THEIR ACTIVITIES**INTRODUCTION**

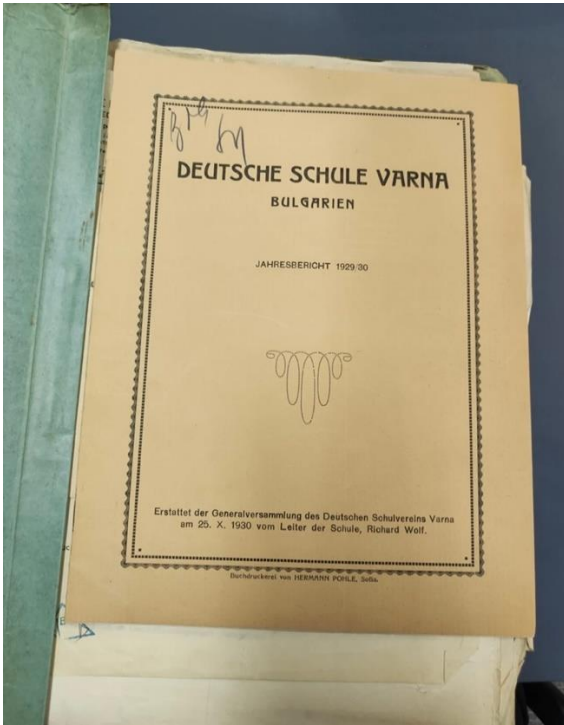
This study will assess the activities of German schools in Varna, a significant trade center in the Balkans. The efforts of the Germans to be influential in the region, especially considering the increasing importance of the Varna port, will be examined. During the period from 1878 to 1908, the Principedom of Bulgaria engaged in efforts towards the construction of Bulgarian identity. Significant steps were taken urgently to initiate the necessary studies to identify similarities with European culture. Germany's desire to be influential in the region and contribute to efforts to erase Turkish-Ottoman influence in the region led to agreements and bilateral relations with Germany. This rapprochement continued to grow in the process leading to the First World War after the establishment of the Principedom of Bulgaria. In various cities of Bulgaria, including Varna, German schools have been active. Efforts towards increasing the influence of German culture and language in Bulgaria have gained momentum. The idea of establishing a German school in Varna was proposed by two teachers working at the Maritime Academy in the region. These teachers made observations indicating a growing interest in the German language. Interest in the German language, depending on the course of the war between Germany and Bulgaria, allies in the First World War, emerged relatively late in these relations. On the other hand, in an official letter sent to German authorities stating that there were not enough teachers to provide German education, it was emphasized that the prevalence of French among the foreign languages taught in Bulgaria was disturbing. In the petition of two Germans who provided German language education in their spare time at the Maritime Academy, it was highlighted that there was a high interest in German. The activities of German schools in Bulgaria were influenced by the political situation in Germany. The crisis brought about by the First World War and the events that followed played a prominent role in the fluctuation of the financial situation. When the difficult situation of German industrial and financial companies was compounded by the devaluation and inflation in Bulgaria, German schools faced difficulties in increasing their fees. The economic inadequacy of the members of school associations in Bulgaria also exacerbated the difficulties. The fact that the number of German schools in Bulgaria reached 5 also brought another problem to the forefront. During the era of Kaiser Wilhelm II, German schools increasingly became a significant argument in the cultural policy, operating in accordance with German policies. In this context, school trips to Germany were organized. Students brought from Bulgaria to various cities in Germany by train were taken on visits to museums and theaters. The student excursion programs were arranged to last for 14 days. Moreover, cultural propaganda was conducted with Bulgarian students at historical and touristic sites in cities such as Dresden, Berlin, Cologne, Frankfurt, and Munich. The emphasis on shared history and culture can be seen as an example of erasing the historical legacy left by the Ottoman Empire. After the establishment of the Principality of Bulgaria in 1878, Germany aimed to erase the traces of five centuries of Turkish rule in the region and exert cultural influence in the area, similar to other Western states, by establishing schools. The Principality of Bulgaria sought to meet the educational needs of the Bulgarian population through bilateral agreements to quickly connect to European cultural life. Germany possessed the most educational institutions in Bulgaria after France, and its first institutions began operating in the late 19th century in Sofia, Plovdiv, and Russe. The initiation of activities in Varna became possible as a result of the bilateral relations developed during the First World War. The German school established in Varna stands out as a school where Bulgarian students are in the majority. Operating as a tool for cultural propaganda, the Varna German School collaborated with the Bulgarian-German Friendship Association. Despite the economic crisis and instability brought about by the First World War, the Varna German School received support from Germany. Due to its strategic location with a trade port, Varna became a central point in Germany's competition with other Western states. German schools can be considered a political instrument for Germany since they function as centers where German is taught. It is noteworthy that the acceptance of schools as a means of approaching German culture involves the erasure of both material and cultural heritage from the Ottoman Empire. The intensification of German-Bulgarian relations is expected to bring both economic and political advantages. The school in Varna was considered important for its role as a cultural center, proximity to Turkey, and, consequently, its connection to the Black Sea. In this context, financial support and personnel support from other cities in Bulgaria were provided to the school in Varna. After the First World War, Germany continued to seek ways to be effective in Bulgaria and Varna in particular, focusing more on the cultural aspect in foreign policy. The German schools in various cities of Bulgaria were perceived as

instruments for establishing both economic and political advantages through the spread of the German language, seen as a means of establishing political and cultural influence, via these schools.

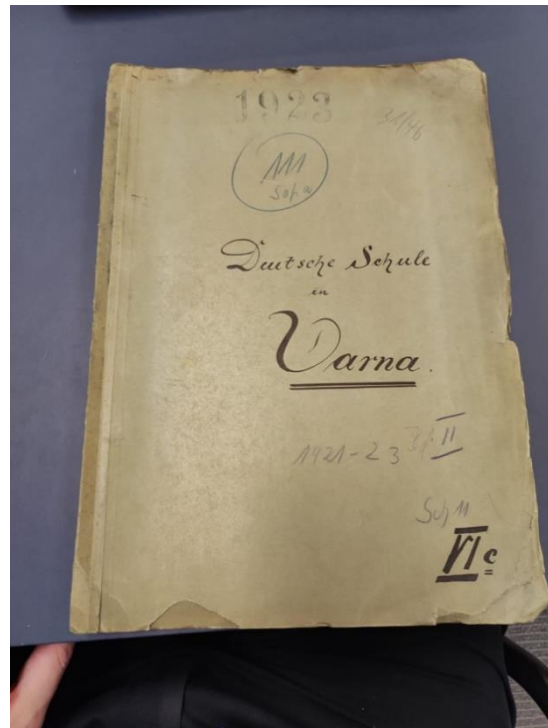
KAYNAKÇA

- Bell, K. (1930). "Geschichte des Vereins für das Deutschtum im Ausland", (Erwin Barta, Karl Bell), *Geschichte der Schutzarbeit am deutschen Volkstum*, Verein für das Deutschtum im Ausland, Dresden 1930.
- Ersoy Hacisalihođlu, N. (2011). XIX. yüzyılda liman şehri varna'da nüfus yapısı ve ticaret, (Ed.) G. Sarıyıldız, N. Çiçek, İ. Keskin, S. Pamuk. *Prof. Dr. Şevki Nezihi Aykut Armağanı* içinde (97-114). Etkin Yayınları.
- Hans, L. (1979). Auslandschulen und auswärtiges Kulturpolitik. *Die Höhere Schule*, 30-34.
- Koyuncu Kaya, M. (2015). Osmanlı idaresinde bir balkan şehri: Varna (1774-1878). *Turkish Studies*, 10, 383-418.
- Keleş, E. (2016). Kırım savaşı'nda (1853-1856) müttefik ordularının sevk ve idare merkezi: Varna. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, s. 773-800.
- Kotzageorgi (1991). Xanthippi, Educational and Cultural Activities of Greeks in Varna. *Balkan Studies*, 32, 217-232.
- Koyuncu, A. (2006). Bulgaristan'da osmanlı maddi kültür mirasının tasfiyesi (1878-1908), *OTAM*, 20, 197-248.
- Kloosterhuis, Jürgen, Deutsche auswärtige Kulturpolitik und ihre Trägergruppen vor dem Ersten Weltkrieg, Ed. K. Düwell, W. Link, *Deutsche Auswärtige Kulturpolitik seit 1871* (7-36). Geschichte und Kultur.
- Ortaylı, İ. (2014). *Osmanlı imparatorluğu'nda Alman nüfuzu*. Timaş.
- Slavtcheva Raiber, A. (2006). *Geschichte, Entwicklung und Sprachwerbetätigkeit der deutschen Schulen in Bulgarien im Zeitraum 1900-1939* [Dissertation]. Mannheim.
- Schmidt, F. (1956). Anfänge deutscher kulturpolitik im auslande. *Zeitschrift für Politik*, 3, 252-258.
- Werner, H. (1988). *Deutsche schulen im ausland*. Werdegang und Gegenwart.
- Arşiv Belgeleri
 Auswärtiges Amt Politisches Archives (PA-AA)
 Deutsche Gesandtschaft Sofia, Karton N. 115 Bericht über eigene und fremde Kulturwerbung in Varna.
 PA-AA R 63136
 PA-AA, R 62578 Deutsche Schule in Varna.
 PA-AA, R 62578 Deutsche Schule Verein Legationsrat Dr. Südhof aufzeichnung.

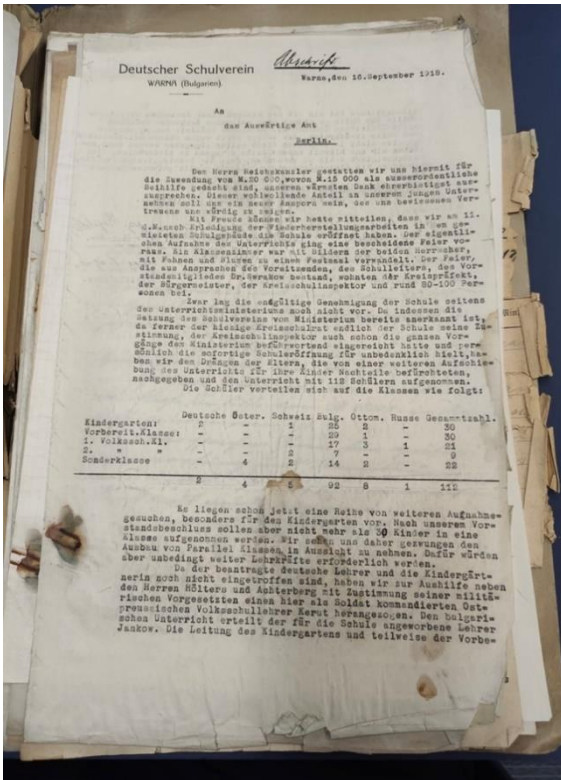
EKLER

Ek1. Varna Alman Okulu Kuruluş Tüzüğü.

Ek 2. Varna Alman Faaliyet Raporu.

EK 3., Alman-Bulgar Dostluk Derneği Faaliyet Raporu. 18 Eylül 1918.